

OM HOLBERGS EXLIBRIS

AF TORBEN GLAHN

I denne artikel fører biblioteksassistent Torben Glahn et bevis for, at et tidligere omdiskuteret eksemplar af »Peder Paars« fra 1720 ikke har været i Holbergs eje, til trods for at det bærer hans exlibris.

Indholdet af nedenstaaende Meddelelse om Holbergs Exlibris skulde oprindeligt have været optaget i en større Undersøgelse over det i 1813 brændte Sorø Akademis Bibliotek, hvis Historie Lektor Alfred Glahn gennem adskillige Aar arbejdede paa at udrede, men ikke naaede at faa fuldført. — Da Meddelelsen ikke har været nedskrevet — (vist ikke engang opnoteret) — vil det næppe forekomme unaturligt at den fremdrages for sig selv nu kort efter 250-Aaret for Holbergs Fødsel for dog at reddes fra Forglemmelse.

Som bekendt findes i Sorø Akademis Holberg-Samling en Udgave af Peder Paars 3. Edition 1720, der bærer et Exlibris med Holbergs Vaaben og Underskriften „E Bibliotheca Holbergiana“. Bogen, der af Kancelliraad Lynges blev fundet i Norge, købtes af Brygger Fr. Heymann, og testamenteredes af ham til Sorø Akademis Bibliotek.

Naturligt nok mente man i denne Peder Paars Udgave at have en af Holbergs egne Bøger for sig, men det viste sig dog, at der kunde rejses Tvivl om Rigtigheden af en saadan Antagelse. I sin Bog om „Illustrationer til Holbergs Peder Paars“ (1919) udtalte Dr. Karl Madsen som sin Overbevisning, at Bogen aldrig har tilhørt Holberg. Til dette Resultat var Karl Madsen kommet efter en grundig Undersøgelse, hvorved det godtgjordes, at selve Bogbindet ikke var udført her i Landet, og hævdedes, at Holbergs Exlibris er „indklæbet med en nyere Tids Klister over en anden Ejers Biblioteksmærke“.

Mod den Antagelse, at Bogen aldrig skulde have været Holbergs, skrev først Lektor Th. A. Müller (Holberg Aarvog 1920 S. 90 og Aarvog for Bogvenner 1922 S. 20) og senere Lektor Glahn (Holberg Aarvog 1923 S. 34 ff.). Sidstnævnte Sted fremsattes et Sandsynlighedsbevis for, at Exlibris var blevet indsat i Holbergs Bogsamling i 1752 og ikke som almindelig antaget først efter Holbergs Død, idet „Bibliotheca Holbergiana“ allerede 1. Maj 1752 begyndte sin Eksistens. Men et sikkert Bevis for, at Peder Paars Udgaven med Hol-

bergs Exlibris virkelig havde tilhørt Holberg, lod sig ikke føre: Paastand stod mod Paastand, og kun et Tilfælde har senere løftet Sløret saaledes, at man nu kan følge Bogens Skæbne og desværre maa nødes til at indrømme, at Bogen virkelig aldrig har været Holbergs.

Det ridderlige Akademi i Sorø havde 1747, samme Aar som det blev oprettet, modtaget den da nylig afdøde norskfødte Diplomat Nils Griis's store og fine Bogsamling til Deling med Tyske Kancelli i København, og dernæst to Aar senere Biskop Londemann Rosencrones Bibliotek, som udgjorde ca. 1350 Bind. Holbergs Bøger, som ved hans Død 1754 tilfaldt Akademiet i Sorø, var saaledes den tredje store Samling, som dette Bibliotek modtog i Løbet af ikke engang ti Aar. Naturligt nok fremkom der paa den Vis en Del Doubletter, og Kongen gav derfor i 1755 Tilladelse til, at: „Naar de beste Editioner, og af dem de ziirligste og best conditionerede Bøger(!) beholdes ved Academiets Bibliotheqve maa Doubletterne deraf ved offentlig Auction bortsælges“. I samme Tilladelse pointeres det udtrykkeligt, at Eksemplarerne gerne maatte udtages af Holbergs Samling for at sælges, „naar bedre Exemplarer indsættes i hans Bibliotheqve i Steden for de ringere“.

Ved en systematisk Gennemgang af de gamle Akademiregnskaber fandtes i Rigsarkivet et Katalog fra denne Auktion, og ved en Undersøgelse af dette Katalog viste det sig, at den sidst opførte Bog var et Eksemplar af „Peder Paars tredje Edition. Kiøbenhavn 1720“, som var blevet solgt for 2 Mark til en Regimentskvartermester Michael Bredahl, hos hvem Auktionen afholdtes den 18. Marts 1756.

Men var *det* det omdiskuterede Eksemplar af Peder Paars, han købte? Ja, det lader sig med Sikkerhed bevise, thi foran i Akademiets Eksemplar staar der i sirlige Slyngninger prentet: S. E. Bredahl, Forbogstaverne paa Regimentskvartermesterens Kone Sophia Elisabeth.

Naar man nu ved, at der ved denne Lejlighed

bortsolgtes Bøger fra Holbergs Bibliotek, og man saa halvandet Hundrede Aar senere finder en Bog, som bevisligt er solgt ved denne Auktion, og som bærer Holbergs Exlibris, maa man da ikke anse det for givet, at paagældende Bog har tilhørt Holberg? Det synes ikke urimeligt — og dog — Skæb-
nen har villet, at der ikke alene kan rejses Tvivl om Gyldigheden af et saadant Bevis, men at det tilmed med al ønskelig Klarhed kan fastslaaes, hvad Dr. Karl Madsen skrev: „Bogen har aldrig tilhørt Holberg.“

Som meddelt gjorde Karl Madsen opmærksom paa, at der under Holbergs Exlibris sad Resterne af et andet Ejermærke. Permen var blevet fotograferet, mens Holbergs Exlibris var fjernet, men det syntes umuligt at afgøre, hvis Exlibris det havde været. Dog atter har et Tilfælde hjulpet paa Sporet.

Under Studiet af det gamle Akademi-Biblioteks Historie konstateredes det, at i hvert Fald 136 Bind af den gamle Bogbestand har undgaaet den skæbnesvangre Brand i 1813 og endnu den Dag i Dag findes i Sorø Akademis Bibliotek. Blandt disse Bøger fandtes et Eksempplar, der har tilhørt Bibliotekets før omtalte Donator Envoyée Nils Griis, og som bærer det Exlibris, Akademiet havde ladet hans Bøger forsyne med. Ved en (tilfældig?) Indskydelse sammenlignedes dette med Fotografiet af Stumperne under Holbergs Exlibris i Peder Paars, og det viste sig da, at Resterne tydeligt nok stammede fra Nils Griis' Biblioteksmærke. Muligt har da Bredahl skaffet sig et af Holbergs Exlibris i Sorø og indsat det i Peder Paars i Stedet for Griis', som han har søgt at fjerne¹⁾. At Bogbindet ikke er udført her i Landet, som Bogbindermester Anker Kyster har fremhævet, rimer da ogsaa med, at Griis — med faa Afbrydelser — var Diplomat i Holland i Aarene fra 1704 til sin Død 1746, og man forstaar maaske ogsaa bedre, at Bogen paa Titelfeltet er kommet til at hedde „Peder Pors“.

Det har vist sig, at blandt de Bøger, som er reddet fra Bibliotekets Brand, findes følgende to Værker, der er forsynet med Holbergs Exlibris:

¹⁾ Da Bredahl foruden at have forrettet „Academiets Commissioner i 4 Aar“ tillige havde varetaget „Academiets Tarv i Salig Baron Holbergs Stervbo“, har det maaske mere ham at have et synligt Minde om dette. Det var ogsaa Bredahl, der havde sørget for Overflyttelsen af Kisten med Holbergs jordiske Levninger til Sorø og ligeledes havde staaet for Flytningen af Holbergs Bibliotek.

Jacobi Bruckeri historia critica philosophiae. . . .
Lpz. 1756—57 i 6 Bind og Carl Linnæus: Konung Adolf Frideriks Naturaliesamling. Holmiæ 1754.
Men begge er de tilgaaet Biblioteket efter Holbergs Død og er altsaa kun købt dertil for hans Penge. Selv de to Bind af Holbergs Epistler med samme Exlibris, som Hofjægermester Castenschiold paa Borreby ejer, er fra Tiden efter Holbergs Død¹⁾. Det er ret mærkeligt, at man altsaa nu kender 10 Bøger med Holbergs Exlibris, men om dem alle med Bestemthed maa sige, at de aldrig har været i Holbergs Eje.

¹⁾ Da der ikke er solgt noget Eksempplar af Holbergs Epistler paa den omtalte Auktion i 1756, kunde det tænkes, at General J. M. H. Castenschiold (1743—1817) kunde have laant Bogen fra Akademiets Bibliotek. I Akademi-regnskaberne for 1810 finder man følgende Passus: „Beregning over de Udgivter Sorø Academie har havt i Anledning af Hans Excellence Her General Castenskjold havde sit Hoved-Quarter i Borchs Gaard fra den 1. December 1807 til den 17de Martii 1808, begge inclusive.“ Maaske har Generalen dengang laant Bøgerne gennem Amtmand Steemann, Sorø-Klostergods' økonomiske Leder, der boede paa Akademiet og var Nabo til Professor Borchs Enke (i det der nu kaldes „Ingemanns Hus“). Boglaan var jo dengang mindre paa-agtede end nu, og der vilde saaledes intet mærkeligt være i, om Generalen havde laant disse Bøger med fra Sorø, og i de bevægede Krigsaar, hvor han Gang paa Gang maatte skifte Hovedkvarter, ganske har glemte Laanet. Faa Aar senere brændte jo Akademiet med det deri opbevarede Bibliotek.